

Микола Гагарін

канд. пед. наук, доцент кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

САМООСВІТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В сучасних умовах розвитку освіти саме від особистісного потенціалу педагога, високого рівня його професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей, залежить вирішення наявних проблем навчання та виховання підростаючих поколінь відповідно до нових освітніх парадигм. Різні аспекти проблеми формування компетентності стали предметом дослідження І. Бондаренко, С. Вітвицької, М. Левківського, А. Маркової, О. Пометун, Н. Тализіної, Л. Шевчук та ін.

Поняття «компетенція» включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Поняття «компетенція» включає не тільки когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову сторони (результати освіти, знання, уміння, систему ціннісних орієнтацій) [2].

Входження системи освіти в європейський освітній та науковий простір піднімає питання самовдосконалення педагога як одне із актуальних вимог суспільства до професії вчителя. Навчити майбутніх вчителів самостійно оволодівати знаннями – одне з важливих завдань сучасної вищої школи. Тому в процесі опанування студентами навчальних дисциплін у вищих педагогічних закладах необхідно формувати самостійність мислення, сприяти прагненню відкривати нові знання і способи оволодіння ними.

Одним з найбільш ефективних засобів підвищення професійної компетентності вчителя вбачаємо у самоосвітній діяльності, удосконалення

своєї особистості як фахівця: адаптування своїх індивідуальних неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості. Самовдосконалення передбачає самостійну роботу педагога над розширенням власного світогляду, підвищенням рівня культури, освіченості, тобто синтезує в собі поняття «самостійна робота» і «самоосвіта».

Самоосвіта – це усвідомлена потреба в постійному вдосконаленні своєї професійної діяльності з акцентом на її соціалізацію, на створення умов для розвитку особистісно і соціально значущих рис особистості вчителя та особистості кожного учня. У педагогічній літературі виділяються такі принципи самоосвіти вчителя: принцип цілісності (системність самоосвітньої діяльності); принцип діяльності (практична спрямованість роботи); принцип мобільності - (відповідність змісту самоосвіти рівню професійної компетентності); принцип самореалізації (впровадження в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей); принцип самореалізації (здатність особистості раціонально організувати свою діяльність).

Професійна діяльність неодмінно супроводжується змінами в структурі особистості педагога: відбувається посилення та інтенсивний розвиток якостей, що сприяють успішному здійсненню діяльності, а також придушуються і навіть руйнуються структури, що не беруть участі в цьому процесі. Позитивний вплив професії на особистість учителя виявляється у формуванні професійної самосвідомості, педагогічної спрямованості, педагогічного мислення, у розвитку професійно важливих якостей, оволодінні педагогічним досвідом тощо. Проте вплив професії на особистість може мати деякі негативні прояви, наприклад різке загострення небажаних особистісних якостей, «огрубіння» і винесення назовні стереотипів поведінки, мислення, спілкування.

Основними шляхами професійного розвитку є професійне навчання, розвиток кар'єри і самоосвіта педагога. Професійний розвиток веде до принципово нового способу життєдіяльності вчителя - творчої самореалізації в професії, яка дає змогу виявити свої індивідуальні і професійні можливості.

Найкоротша формула професійної діяльності педагога - постійна праця, творчість, гармонія знань, почуттів і поведінки.

Необхідно формувати самосвідомість людини як творчого професіонала. Зміст такої підготовки ґрунтується перш за все на гуманістичному уявленні про завдання професійної діяльності, бажаних якостях людини, зокрема її фахової свідомості та мислення, творчих активних дій у рамках відведеної компетенції.

Аналіз трактувань поняття самоосвіти дозволяє виокремити три різні підходи до його тлумачення. Перший з них характеризує самоосвіту як цілеспрямовану, плановану самостійну роботу вчителя з метою підвищення своєї професійної майстерності. У цьому випадку самоосвіта розглядається як суто професійна функція, а мета її здійснення пов'язується з підвищенням продуктивності педагогічної діяльності. Другий, більш широкий підхід, дозволяє тлумачити поняття самоосвіти як індивідуально-особистісного процесу цілеспрямованого та систематичного поліпшення, вдосконалення, розвитку себе та своєї діяльності. При цьому саме особистісний характер самоосвіти як саморозвитку передбачає наявність процесу самопізнання. Керуючись третім підходом, можна розглядати самоосвіту як вид, форму, засіб пізнавальної діяльності. Самоосвіта розглядається як форма пізнавальної діяльності, що характеризується активністю, самостійністю, добровільністю та спрямованістю на розвиток сил та здібностей, формування культури розумової праці.

Необхідними умовами формування потреби майбутнього вчителя у професійній самоосвіті, на наш погляд, є:

- визначення та засвоєння обсягу теоретичних знань і практичних умінь майбутнього вчителя щодо самоосвітньої діяльності;
- забезпечення усвідомлення завдань та вимог майбутньої професії щодо формування потреби у професійній самоосвіті;
- залучення майбутніх вчителів до активної діяльності, яка вимагала б професійно необхідних знань, умінь і навичок.

Домінуючим в освіті стає формування на основі відповідної фундаментальної освіти особистісних характеристик висококваліфікованого фахівця. Це спонукає до активної науково-дослідної роботи з проблем формування професійних компетенцій майбутніх педагогів. Вдосконалення професійної компетентності полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу.

Можемо стверджувати, що професійна самоосвіта – постійна діяльність учителя, спрямована на розширення й поглиблення знань і вмінь, підвищення рівня фахової компетентності, розвиток його творчої особистості. Самоосвітня діяльність учителя – запорука успішної роботи кожного навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Задорожна Л. Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. - №4. – С.79-85.
2. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти. – К., 2003. – С. 13–42.